

экологического мониторинга бассейна в условиях изменений состояния окружающей среды и рационального использования природных ресурсов, к требованиям пользователей, к свойствам ее отдельных компонентов, к экологическим и экономическим результатам функционирования.

Таким образом, обоснованные технико-экономические показатели использования данных дистанционного зондирования Земли: снижение трудозатрат на экологический мониторинг состояния окружающей среды; предотвращение ущерба от загрязнения и евтрофирования водоемов и от нерационального природопользования в бассейне реки Северский Донец; предупреждение и выявление природоохранного законодательства; предупреждение региональных, межнациональных и международных экологических конфликтов, которые позволят более эффективно решать защиты окружающей среды на современном переходном этапе экономики Украины.

1.Нестеров П.М., Нестеров А.П. Экономика природопользования и рынок. – М.: ЮНИТИ, 1997. – 413 с.

2.Дистанционное зондирование: количественный подход / Дейвис Ш.М., Ландгребе Д.Я., Филлипс Т.Л. и др. – М.: Недра, 1983. – 415 с.

3.Кондратьев К.Я., Брук В.В., Дружинин Г.В., Егоров Л.К., Малыхина И.И., Шумаков Ф.Т. Возможности использования космической информации для изучения процессов загрязнения и евтрофирования озерных систем // Исследование Земли из космоса. – 1988. – № 4. – С. 49-57.

Получено 04.05.2005

УДК 330 : 658

Ю.І.ГОРБАЧОВА

Харківська національна академія міського господарства

СКЛАДОВІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ І ЧИННИКИ, ЯКІ ЙОГО ФОРМУЮТЬ

Сформульовано означення інвестиційного клімату і запропоновано класифікацію чинників, які впливають на нього. Виділено чотири класифікаційні ознаки: за походженням, за змістом, за рівнем дії, за характером. Наведена класифікація включає усі без винятку види чинників, які впливають на інвестиційний клімат, а виділені класифікаційні ознаки всебічно розкривають зміст цього поняття.

Для виходу з кризи вітчизняні підприємства потребують залучення кредитних та інвестиційних ресурсів. Згідно з сучасними теоріями руху міжнародних капіталів інвестування за кордон здійснюється тільки у тому випадку, коли воно прибутковіше за інші види діяльності. Уряд не може забезпечити прибутковості інвестицій, проте він у змозі сприяти розвитку певного виду діяльності. Його завдання – створити

сприятливий інвестиційний клімат і забезпечити додаткові стимули тим суб'єктам, які ефективно працюють у пріоритетних для економіки країни напрямках.

Огляд та аналіз літературних джерел показав, що більшість авторів під інвестиційним кліматом розуміє сукупність чинників економічного, політичного, правового та соціального характеру, які бере до уваги інвестор, ухвалюючи рішення щодо здійснення інвестицій. Інвестиційний клімат розглядають на рівні держави, регіону, галузі, підприємства. На кожному з цих рівнів діють відповідні чинники, за сукупністю яких оцінюють сприятливість інвестиційного клімату. Незважаючи на велику кількість наукових праць вітчизняних і зарубіжних авторів щодо проблем формування інвестиційного клімату, необхідно зауважити, що чинники, які його формують на різних рівнях, є недостатньо адекватно систематизованими. Це зумовлює актуальність дослідження складових інвестиційного клімату і їх взаємозв'язку. Тільки адекватне визначення поняття "сприятливий інвестиційний клімат", а також систематизація чинників, які на нього впливають, можуть бути підставою для побудови методики оцінки інвестиційної привабливості підприємств, що є необхідним для ухвалення об'єктивних управлінських рішень у сфері інвестування.

В.Федоренко виділяє чинники, які впливають на рівень інвестиційної привабливості окремої сфери діяльності (важливість галузі, характеристика споживання продукції галузі, соціальна значущість сфери діяльності, фінансові умови роботи галузі), а також чинники, які характеризують інвестиційну привабливість окремого підприємства (загальна характеристика виробництва, технічної бази підприємства; номенклатура продукції, що випускається; виробнича потужність, можливість нарощування виробництва; місце підприємства в галузі, на ринку; рівень монополності стану підприємства; характеристика дирекції; схеми управління; чисельність персоналу, його структура; заробітна плата; статутний фонд; власники підприємства; номінал і ринкова ціна акцій, розподіл пакету акцій; структура витрат на виробництво, у тому числі за основними видами продукції, їх рентабельність; обсяг прибутку та його використання за звітний період; фінанси підприємства) [1].

Як бачимо, автор не бере до уваги такі важливі чинники зовнішнього середовища, як правова, політична, соціальна стабільність у країні загалом. До того ж чинники, які В.Федоренко відніс до першої групи, фактично характеризують привабливість окремої галузі, а не сфери діяльності.

О.Просович, досліджуючи понятійний апарат економіки інвести-

цій в Україні, стверджує, що основними факторами, які діють на зміст цього поняття, є політичні, правові та інфляційні. При цьому автор зазначає, що привабливість інвестиційного клімату або середовища визначається за допомогою інтегральної оцінки дій суспільних чинників, які характеризують адаптованість політико-економічної системи до реформування та вірогідний рівень інвестиційних ризиків, що враховуються потенційними інвесторами [2]. Тут варто зауважити, що серед економічних чинників, які формують інвестиційний клімат, варто виділяти ті, які діють на рівні країни, регіону, галузі, підприємства. Крім того, ці чинники не обмежуються рівнем інфляції. До них належать також рівень відсоткових ставок, наявність платоспроможного попиту населення, рівень податкового тиску на виробника, споживача тощо.

За дослідженнями І.Мойсеєнко, інвестиційна привабливість підприємства формується під впливом показників його фінансового стану і показників кадрового потенціалу [3]. Недоліком цієї класифікації є те, що автор розглядає виключно чинники внутрішнього середовища підприємства.

Заслугує на увагу класифікація чинників, запропонована В.Козиком і А.Бажановою. За їх дослідженнями, сукупність чинників, які впливають на інвестиційну привабливість підприємства, поділяють на первинні (чинники, які безпосередньо впливають на обсяг інвестиційних коштів) і вторинні (чинники, які прямо не впливають на обсяг інвестування проекту, а діють на первинні чинники або через них) [4]. Виділені авторами групи чинників, від яких залежить інвестиційна привабливість підприємств, є вичерпними, проте для прикладного застосування цієї класифікації в процесі аналізу інвестиційного клімату варто її деталізувати.

А.Пересада, І.Михасюк, А.Мельник, М.Крупка, З.Залога виділяють п'ять груп чинників, під впливом яких формується інвестиційний клімат [5, 6]:

1. Рівень розвитку продуктивних сил та стан інвестиційного ринку (стан та структура виробництва; рівень розвитку робочої сили; стан ринку інвестицій та інвестиційних товарів, ринку цінних паперів).

2. Політична воля влади та правове поле держави (створення відповідної законодавчої та нормативної бази; досягнення стабільності національної грошової одиниці; рівень розвитку валютного регулювання; забезпечення привабливості об'єктів інвестування).

3. Стан фінансово-кредитної системи та діяльність фінансових посередників (рівень інвестиційної діяльності банків; рівень розвитку

та функціонування парабанківської системи; інвестиційна політика Національного банку України).

4. Статус іноземного інвестора (режим іноземного інвестування; діяльність міжнародних фінансово-кредитних інституцій; наявність вільних економічних та офшорних зон).

5. Інвестиційна активність населення (відносини власності в державі; стан ринку нерухомості; виконання державної програми приватизації).

За А.Пересадою, під впливом вказаних чинників формується чотири типи середовищ, які є фактично складовими інвестиційного клімату: політико-правове; соціально-культурне; економічне та інституційно-інфраструктурне. Варто зауважити, що автор, як і наведені вище автори, розглядає інвестиційний клімат на національному, регіональному, галузевому рівнях, а також на рівні підприємства, проте не розглядає інвестиційний клімат на рівні окремого виду діяльності.

Прийняті державою зобов'язання з управління та регулювання інвестиційного процесу є факторною умовою здійснення інвестиційної діяльності. У цій сфері найважливішими економічними функціями держави називають [7]:

- регулювання загального обсягу капіталовкладень. Це головна функція держави в управлінні інвестиційним процесом;
- вибіркове стимулювання капіталовкладень у окремі галузі й сфери діяльності через кредитні та податкові пільги;
- пряме адміністративне втручання в інвестиційний процес з метою введення-виведення певних виробничих потужностей шляхом узгодження планів та дій найбільших корпорацій.

Оптимальна інвестиційна політика уряду полягає в чіткій постановці мети, конкретизації завдань і в послідовності дій щодо розв'язання економічних і соціальних проблем стратегічного і поточного характеру.

Метою статті є уточнення поняття “інвестиційний клімат” і розробка методики оцінки інвестиційної привабливості підприємства. Для реалізації цієї мети необхідно проаналізувати види інвестиційного клімату, складові, які на нього впливають, виділити чинники, які впливають на інвестиційний клімат.

Як показав проведений аналіз, серед сукупності класифікаційних ознак, які виділяють економісти для систематизації чинників, що впливають на інвестиційний клімат, доцільно назвати чотири класифікаційні ознаки: за походженням (внутрішні, зовнішні); за змістом (економічні, правові, соціальні, політичні); за рівнем дії (чинники, які діють на рівні держави, регіону, галузі, підприємства, а також окремо-

го виду діяльності); за характером (причинні, наслідкові). Наведена класифікація включає усі без винятку види чинників, які впливають на інвестиційний клімат, а виділені класифікаційні ознаки всебічно розкривають зміст цього поняття.

Характеризуючи кожну групу чинників, варто зауважити, що їх склад залежить від того, на якому рівні розглядається інвестиційна привабливість: державному, регіональному, місцевому, галузевому, на рівні підприємства чи окремого виду діяльності. Проте, незважаючи на рівень аналізу і не розглядаючи конкретних чинників, кожну з груп, яка належить до одної з класифікаційних ознак, можна охарактеризувати наступним чином:

- економічні (ця група чинників аналізується першою, для виявлення можливостей реалізації економічних інтересів інвесторами. Як правило, аналіз економічних чинників відбувається шляхом виявлення порівняльних переваг: у обсязі та структурі витрат; у розмірі отриманого прибутку на одиницю інвестицій у створення або придбаних активів. Важливими аспектами аналізу економічних чинників є наявність та доступність природних і трудових ресурсів. Ресурси аналізуються також на предмет їх запасу та вартості. Крім того, трудові ресурси оцінюються на предмет їх демографічної концентрації, вікової структури, рівня освіти працівників. Одним з важливих аспектів, який оцінюють у процесі аналізу інвестиційного клімату, є рівень розвитку інфраструктури ринку. Інфраструктура досліджується на предмет її здатності безперервно, стабільно реалізовувати постачальницькі, виробничі, збутові, фінансові та інші операції);

- правові (у тому випадку, якщо аналіз економічних чинників показав, що є передумови для реалізації інвестором власних інтересів, то доцільно здійснити оцінку правового середовища для того, щоб ознайомитись з тим, які права та обов'язки мають інвестори, учасники інвестиційної діяльності, реципієнти. Здебільшого на цьому етапі аналізують процедури реєстрації інвестицій, приватизації об'єктів, рівень оподаткування прибутків та можливість їх використання, зокрема переказу за кордон. Крім того, важливим об'єктом аналізу є законодавчі обмеження у сфері користування кредитними ресурсами, конвертації і переказу валюти, імпорту та експорту товарів та послуг тощо. Фактично завданням аналітика на цьому етапі є дати відповідь на питання – чи дозволяє рівень розвитку правової бази реалізувати економічні інтереси інвестора?);

- соціальні (ухвалення рішення про здійснення інвестицій потребує також аналізу соціальних чинників для можливості прогнозування умов, у яких реалізовуватимуться інвестиції. Позитивна оцінка соціа-

льного середовища є передумовою для реалізації довгострокових інвестиційних проєктів. У свою чергу, соціальна нестабільність зумовлює ризиковість інвестицій, що знижує привабливість їх реалізації);

- політичні (необхідність аналізу політичного устрою, традицій і кон'юнктури є прямо пов'язаною з результатами аналізу попередніх груп чинників. Їх дослідження здійснюється з метою виявлення можливостей покращання інвестиційного клімату.

Наявні і потенційні інвестори здійснюють пошук механізмів впливу на законодавство з метою полегшення доступу до різного роду ресурсів, зниження оподаткування, зняття різноманітних обмежень у валютно-фінансовій і торговельній сферах).

Вищенаведені групи чинників систематизовані за їх змістом. Сукупність чинників, які належать до вказаних груп, поділяються на причинні (до них належать загальні умови економічного, правового, соціального і політичного характеру, які історично склались у певній країні, регіоні, у певній галузі тощо і визначають доцільність і можливість реалізації інвестицій), наслідкові (до цієї групи належать чинники, які впливають із загальних економічних, правових, соціальних і політичних умов. Ними можуть бути конкретні явища і процеси, наприклад, високий рівень корупції, ріст або падіння безробіття тощо); внутрішні (сюди належить сукупність чинників, джерелом виникнення яких є конкретний об'єкт. Наприклад, якщо об'єктом є підприємство, то внутрішніми чинниками, які впливають на його інвестиційну привабливість, є фінансово-економічний стан підприємства, його організаційна структура тощо), зовнішні (до цієї групи належать чинники, на які конкретний об'єкт не має прямого впливу. Так, для підприємства зовнішніми чинниками, які впливають на його інвестиційну привабливість, є загальногалузеві тенденції, рівень розвитку інвестиційної інфраструктури регіону, у якому розташоване підприємство тощо); чинники, які діють на рівні держави (рівень інфляції, безробіття, відсоткових ставок на кредити та депозити тощо), регіону (густота населення, спеціалізація регіону, рівень розвитку транспортної, інформаційної та інших інфраструктур тощо), галузі (рівень конкуренції, частка продукції, ціни на яку регламентуються державою, рівень капіталомісткості виробництва продукції, обмеження на імпорт та експорт конкретної продукції тощо), підприємства (величина та структура активів і пасивів, рівень розвитку системи внутрішнього контролю на підприємстві, рівень диверсифікації продукції та видів діяльності підприємства тощо), а також окремого виду діяльності (рівень правового забезпечення, оподаткування, конкуренції тощо).

Дослідження показало, що інвестиційний клімат – це сукупність

умов реалізації інвестицій, які історично склались у певній країні. Ці умови формуються під впливом економічних, правових, соціальних і політичних чинників, які діють на національному, регіональному, місцевому і галузевому рівнях, а також на рівні окремого підприємства.

Оцінка інвестиційного клімату на рівні підприємства має певні особливості, які слід розглянути окремо. Аналіз інвестиційного клімату окремо взятого підприємства здійснюється шляхом дослідження таких об'єктів як фінансова стійкість підприємства, організаційної структури управління підприємством, система внутрішнього контролю, кадровий потенціал підприємства, використовуване обладнання, рівень диверсифікації продукції і видів діяльності підприємства.

1. Федоренко В.Г. Інвестиційний менеджмент. – 2-е вид., доп. – К.: МАУП, 2001. – 280с.

2. Просович О.П. Понятійний апарат економіки інвестицій в Україні // Вісник НУ "Львівська політехніка". Вип.425. Проблеми економіки та управління. – Львів, 2001. – С.128-134.

3. Мойсесенко І.П. Прийняття інвестиційних рішень в умовах розвитку підприємства // Вісник НУ "Львівська політехніка". Вип. 448. Проблеми економіки та управління. – Львів, 2002. – С.223-226.

4. Козик В.В., Бажанова А.І. Чинники інвестиційного процесу // Вісник НУ "Львівська політехніка". Вип.448. Проблеми економіки та управління. – Львів, 2002. – С.219-223.

5. Пересада А.А. Управління інвестиційним процесом. – К.: Лібра, 2002. – 472 с.

6. Державне регулювання економіки / І.Михасюк, А.Мельник, М.Крупка, З.Залога; Під ред. І.Михасюка. – Львів: Укр. технології, 1999. – 640 с.

7. Бондар В. Сучасний стан і розвиток інвестиційного процесу в Україні // Вісник НБУ. – 1997. – №12. – С.8-9.

Отримано 25.04.2005

УДК 330.341.1 : 330.322

Л.О.КИЗИЛОВА, канд. екон. наук, Ю.І.МІЗИК

Харківська національна академія міського господарства

ПОДАТКОВЕ СТИМУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

Досліджуються наслідки дії спеціального режиму інвестиційної діяльності на території м.Харкова. Розглянуто проблеми існування вільних економічних зон і територій пріоритетного розвитку в Україні. Запропоновано заходи щодо поживлення інвестиційної активності в регіонах України шляхом удосконалення податкової політики.

Одним з основних чинників сталого економічного розвитку регіону є залучення достатніх обсягів інвестицій, які направляються, зокрема, на реконструкцію виробництва, технічне переоснащення основних фондів, залучення і впровадження новітніх технологій, що сприяє розвитку нових та стимулює пріоритетні старі галузі.